

BOLALARNING TANQIDIY FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISH UCHUN TA'LIM STRATEGIYALARI

Andijon davlat pedagogika instituti

Pedagogika va psixologiya kafedrası

Pedagogika yo'nalishi 1-kurs magistranti

Erkinboyev Muhammadqodir Nodirbek o'g'li

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada bolalarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirish uchun qo'llanilishi mumkin bo'lgan asosiy ta'lim strategiyalari o'rxaniladi. Tanqidiy fikrlash – bu ma'lumotni tahlil qilish, baholash va undan foydalanish qobiliyati bo'lib, bu bolalarning o'qish va hayotdagi muammolarni hal qilishda muhim ahamiyatga ega. Maqolada tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan ta'lim metodlari va texnikalar, shu jumladan, savol-javob usuli, guruh muhokamalari, interaktiv ta'lim metodlari va muammoli o'qitish yo'llari ta'riflanadi. Maqola ta'limchilar va tarbiyachilar uchun amaliy tavsiyalar bilan to'ldirilgan.

KALIT SO'ZLAR. Tanqidiy fikrlash, ta'lim strategiyalari, interaktiv o'qitish, guruhli ish, muammoli o'qitish, fikrlash ko'nikmalari.

KIRISH: Hozirgi kunda ta'lim sohasida tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.

Tanqidiy fikrlash — bu muammolarni hal qilishda, turli xil fikrlar orasida tanlov qilishda va mantiqiy xulosa chiqarishda muhim qadamdir. Bu ko'nikma bolalarga nafaqat umumta'lim muassasalarida, balki kundalik hayotda ham kerak bo'ladi. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish ta'limda muhim maqsadga ega bo'lib, bolalarni mustaqil fikrlay olish, turli xolatlarga samarali qaror qabul qilishga yordam beradi.

MUHOQAMA VA TAHLIL. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda faqat nazariy bilimlar yetarli emas. Amaliy mashg'ulotlar, ochiq muhokamalar va o'quvchilarga mustaqil tahlil qilish imkonini beruvchi topshiriqlar muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, pedagoglarning ushbu jarayondagi roli va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari ham muhim jihatlardan biri hisoblanadi. Bolalarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirish ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, bu jarayonda interfaol metodlar, muammoli ta'lim va reflektiv yondashuv muhim o'rin tutadi. Ta'lim tizimi ushbu strategiyalarni keng joriy etish orqali kelajak avlodning mustaqil va mantiqiy fikrlovchi shaxs sifatida shakllanishiga yordam bera oladi.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun ta'lim strategiyalari:

1. Savol-javob usuli: Savollar orqali bolalarning fikrlashini faollashtirishga erishish mumkin. Oqituvchi bolalarga muxim savollar berish orqali ularni o'z fikrlarini shakllantirishga va o'ylashga undaydi. Savollar javoblardan ko'ra ko'proq fikrlashni rag'batlantiradi.

2. Guruhdagi muhokamalar: Guruhdagi muhokamalar bolalarni turli nuqtai nazarlar bilan tanishtiradi. Bular ularning fikrlarini kengaytirib, yangicha qarashlar va ehtimoliy xulosalarni topishga yordam beradi. Misol uchun, muammoli vaziyatlarni muhokama qilish, o'quvchilarga turli hal etish usullarini ko'rsatish yoki fikrlash jarayonidagi xatolarni aniqlash kerak.

3. Interaktiv ta'lim metodlari: Yangiliklarga yoki innovasion texnologiyalarga asoslangan ta'lim metodlari bolalarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirishga yordam beradi. Masalan, rolli o'yinlar, simulyasiyalar, interaktiv platformalar va onlayn o'quv dasturlari bolalarga fikrlash va tadqiqotlar olib borishda yordam beradi.

4. Masalalar orqali o'rganish: Bolalarga turli muammolarni topshirish va ularga qiyin savollar berish orqali ularni faol qo'shish mumkin. Bu usul tanqidiy fikrlashni, eng avvalo, muammoni hal qilish jarayonida yordam beradi. Bu

bolalarga nafaqat muammolarni hal qilish, balki o'zgarishlarni qabul qilish va tahlil qilishga ham o'rgatadi.

5. Ma'ruzalar va prezentatsiyalar: Bolalarning ma'ruzalar yoki prezentatsiyalar tayyorlashlari tanqidiy fikrlashning rivojlanishiga yordam beradi. Bu jarayonda bolalar o'ylash, tahlil qilish va o'z fikrlarini mantiqiy ravishda taqdim etish kerak.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyasining afzalliklari. Tanqidiy fikrlash texnologiyasi muloqot nuqtai nazaridan ham, o'quv jarayonida tug'ilgan bilimlarni qurish nuqtai nazaridan ham teng sheriklikni o'z ichiga oladi. Tanqidiy fikrlash texnologiyasi rejimida ishlagan holda, o'qituvchi asosiy ma'lumot sub'yekt manbai bo'lishni to'xtatadi va texnologiya usullaridan foydalangan holda o'rganishni hamkorlikdagi va qiziqarli qidiruvga aylantiradi.

Boshlang'ich maktab darslarida tanqidiy fikrlash texnologiyasidan foydalanish bizga kichik yoshdagi o'quvchilarning kognitiv faollik darajasini oshirishga imkon beradi, bu esa ijtimoiy muvaffaqiyatni shakllantirishga yordam beradi.

Boshlang'ich maktabda tanqidiy fikrlash texnologiyasini qo'llash bo'yicha faoliyatning katta sohasi - bu atrofimizdagi olam darslari, adabiy o'qish, matematika, rus tili, shuningdek, texnologiya, musiqa va maktab darslarida muvaffaqiyatli qo'llash mumkin.

"Tanqidiy fikrlash" texnologiyasidan foydalangan holda men tomonidan qurilgan va o'tkazilayotgan darslar bolalarni o'zlariga savol berishga o'rgatadi, bu esa ularni o'quv jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi. O'qituvchi va o'quvchilarning rollari o'zgardi, o'quvchilar sinfda passiv o'tirmaydilar, lekin asosiy belgilar: ular o'ylaydi, eslaydi, baham ko'radi, fikr yuritadi, o'qiydi, yozadi, muhokama qiladi. O'qituvchining roli asosan muvofiqlashtiruvchidir.

Bolalarda tanqidiy fikrlashni shakllantirish, ularni javobga "qo'lidan" olib kelmaslik, paydo bo'lgan savollarga tayyor javoblarni bermaslik, bolalarni asta-

sekin muammolarni yechishga o'rgatish, savollar berish va ularga javob olish yo'llarini topishishi kerak. Biz ham bolalar bilan o'rganamiz, bolalardan o'rganaman.

Tanqidiy fikrlash texnologiyasi o'quvchilarga quyidagilarni beradi:

- 1) axborotni idrok etish samaradorligini oshirish;
- 2) o'rganilayotgan materialga ham, o'quv jarayonining o'ziga ham qiziqishni oshirish;
- 3) tanqidiy fikrlash qobiliyati;
- 4) o'z ta'limi uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olish qobiliyati;
- 5) boshqalar bilan hamkorlikda ishlash qobiliyati;
- 6) o'quvchilarning ta'lim sifatini oshirish;
- 7) umr bo'yi o'rganadigan shaxs bo'lish istagi va qobiliyati.

Tanqidiy fikrlash texnologiyasi o'qituvchiga quyidagilarni beradi:

- 1) sinfda ochiqlik va mas'uliyatli hamkorlik muhitini yaratish qobiliyati;
- 2) ta'lim jarayonida tanqidiy fikrlash va mustaqillikni rivojlantirishga yordam beradigan ta'lim modeli va samarali usullar tizimidan foydalanish qobiliyati;
- 3) o'z faoliyatini malakali tahlil qila oladigan amaliyotchi bo'lish;
- 4) boshqa o'qituvchilar uchun qimmatli kasbiy ma'lumotlar manbai bo'lish.

Ushbu texnologiyada ishlashda duch keladigan qiyinchiliklar. Ushbu texnologiya bo'yicha darsni sinf-dars tizimi doirasida (boshqalari kabi) to'liq amalga oshirish juda qiyin. Iloji bo'lsa, darsni ikki baravar oshirgan ma'qul. Hamma bolalar ham katta hajmdagi axborot bilan ishlay olmaydi. Hamma ham bir xil o'qish texnikasiga ega emas, hamma ham sinxron ishlay olmaydi.

Texnologiya har doim ham zaif sinflarda samarali bo'lavermaydi (boshqa rivojlanayotgan sinflar kabi). O'qituvchi texnologiya bilan batafsil tanishishingiz, kerakli kurslarni o'tashingiz, seminarlarda, hamkasblar darslarida qatnashishingiz kerak. Bu shartlardan biri. Strategiya va usullarni noto'g'ri tushunish.

Bolalar tomonidan ma'lum texnikani rad etish, sevimagan (ijodiy va katta hajmdagi ma'lumotlar bilan ishlash).

Texnologiyada juda ko'p sonli texnikalar - tanlashda qiyinchilik. Materialni tanlashda qiyinchilik (turli manbalardan). Tanqidiy fikrlash texnologiyasi fikrlash, muloqot qilish, eshitish va boshqalarni tinglay oladigan bolalarning yangi avlodini tayyorlashga yordam beradi. Talabalarda bilim olishga qiziqish paydo bo'ladi. Ushbu texnologiya doirasida olingan bilimlar ular uchun dolzarb bo'lib, ta'lim sifati oshadi va eng muhimi, o'quvchi shaxsi diqqat markazida bo'ladi. Aksariyat talabalar o'z bilimlarini olimpiada va tanlovlarda qo'llashdan, sovrinli o'rinlarni qo'lga kiritishdan mamnun.

Albatta, tanqidiy fikrlash texnologiyasi tuzilishi va texnikasining samaradorligi, umuman texnologiyaning darslar uchun qo'llanilishi haqida bahslashish mumkin, ammo agar siz nima qilayotganingizni va nima uchun qilayotganingizni yaxshi tushunsangiz, unda samaralidir. Texnologiya darslarni rang-barang qilish, darslarni o'zingiz uchun qiziqarli qilish usuli emas. Bu texnologiya o'quvchini bilish jarayoniga yaqinlashtirish, o'yin texnikasidan foydalanish, ishning guruh shakllari, faoliyatni tez-tez o'zgartirishdan zavq olishi uchun mo'ljallangan. Tanqidiy fikrlash texnologiyasining joriy etilishi ta'lim sifatini oshishini ta'minlaydi.

Axborotni qabul qilish, idrok etish va uzatish haqida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyasi, shuning uchun u universal bo'lib, sinfda faol o'quv faoliyatini ta'minlaydi, bunda o'qituvchi sifatidagi rol. Ushbu texnologiya bo'yicha darsni sinf-dars tizimi doirasida (boshqalari kabi) to'liq amalga oshirish juda qiyin. Iloji bo'lsa, darsni ikki baravar oshirgan ma'qul. Hamma bolalar ham katta hajmdagi axborot bilan ishlay olmaydi. Hamma ham bir xil o'qish texnikasiga ega emas, hamma ham sinxron ishlay olmaydi. Texnologiya har doim ham zaif sinflarda samarali bo'lavermaydi (boshqa rivojlanayotgan sinflar kabi).

O'qituvchi texnologiya bilan batafsil tanishishingiz, kerakli kurslarni o'tashingiz, seminarlarda, hamkasblar darslarida qatnashishingiz kerak. Bu shartlardan biri. Strategiya va usullarni noto'g'ri tushunish.

- Bolalar tomonidan ma'lum texnikani rad etish, sevimagan (ijodiy va katta hajmdagi ma'lumotlar bilan ishlash).
- Texnologiyada juda ko'p sonli texnikalar - tanlashda qiyinchilik.
- Materialni tanlashda qiyinchilik (turli manbalardan).

Tanqidiy fikrlash texnologiyasi fikrlash, muloqot qilish, eshitish va boshqalarni tinglay oladigan bolalarning yangi avlodini tayyorlashga yordam beradi. Talabalarda bilim olishga qiziqish paydo bo'ladi. Ushbu texnologiya doirasida olingan bilimlar ular uchun dolzarb bo'lib, ta'lim sifati oshadi va eng muhimi, o'quvchi shaxsi diqqat markazida bo'ladi.

Intellektual - aqliy rivojlantirish uchun qulay muhit yaratish ta'lim jarayonida bolaning o'z qobiliyati, qiziqishi, imkoniyatlari va tarbiyachi tomonidan yaratilgan mazmunli pedagogik sharoit orqali yutuqlarga erishini ta'minlaydi. Intellektual jihatdan bolaning rivojlanishi o'zining fikrlash faoliyati va natijaga erishganidan qoniqish hosil qilishi bilan namoyon bo'ladi. Mashg'ulotlarda bolalar uchun qulaylik yaratish turli faoliyatlarning o'zaro almashinuvi, natijalarni tahlil qilish, o'z imkoniyatlariga ishonch hosil qilishga o'rgatish orqali amalga oshiriladi.

Tarbiyachilarning ta'lim jarayonida interfaol muhit yaratishlarida quyidagilarni e'tiborga olishlari talab etiladi:

- Bolalarni mashg'ulotga qiziqtirish.
- Tarbiyachi va bolalarning qiziqishlari bir-biriga to'g'ri kelishi.
- Qiziqarli ma'lumotlar berish (lekin juda ko'p emas).
- Uslub va vositalarning xilma-xilligiga erishish.
- Bolalarni faollikga undash.

XULOSA. Tanqidiy fikrlash bolalarni mustaqil faoliyatga, ijodiy va logik oylashga o'rgatish uchun muhim vosita hisoblanadi. Ushbu ko'nikmani rivojlantirish uchun ta'lim strategiyalari sifatida savol-javoblar, guruhdagi muhokamalar, interaktiv o'qitish usullari, muammolar orqali o'rganish va ma'ruzalarni nazarda tutish lozim. Bu usullar bolalarning yoshidan kelib chiqib, ularga tanqidiy fikrlash va mustaqil qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini oshirishga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Avliyakov N. X., Musaeva N.N. "PEDAGOGIK TEXNOLOGIYA" Oliy o'quv yurtlari uchun darslik. «Tafakkur Bo'stoni», 2012. Cho'lpon NMIU, 2012. N.X.Avliyakov, N.N.Musaeva, 2012.
2. F.K.Batirova, A.K.Axmedov. Ta'limni boshqarishda zamonaviy innovasion texnologiyalarning ahamiyati. Irrigation and Melioration: Vol. 2016 : Iss. 2, Article 17.
3. Ishmuxammedov R., Mirsoliyeva M. O'quv jarayonida innovasion texnologiyalar (metodik qo'llanma). – Toshkent-2014.
4. Xudoyqulov X.J. Pedagogik texnologiya ta'lim samaradorligining asosidir. – T.: Navro'z, 2012.
5. Жабборов А.М. Педагогик технологиянинг этник асослари. – Т.: "Зарқалам", 2006. – 48 б.;
6. Zagashev I. O., Zair-Bek S. I. Tanqidiy fikrlash: rivojlanish texnologiyasi. - Sankt-Peterburg: "Alyans" Delta "nashriyot uyi, 2003.- 284 b.